

VÁLASZ

Hadas Miklós elküldte Nagy Endre tanulmányát Kolosi Tamásnak. A következő választ kapta:

Kedves Miklós!

Megküldted nekem Nagy Endre „A skizma összefoldozása” c. írását, hogy lapotokban reagáljak rá. Van azonban egy bizonyos színvonal és tudományos korrektség, ami alatt nem lehet vitatkozni. Nagy Endre írása — s ez a szerző ismeretében számomra a legnagyobb meglepetés — messze ez alatt a színvonal alatt van. Ha valaki ugyanis kitalál egy koncepciót, amit én sohasem gondoltam, utána különböző manipulációkkal, a hamis idézetektől, az elhallgatáson keresztül olyan dolgok szájamba adásáig, amiknek mindig is az ellenkezőjét vallottam szétzúzza ezt az általa kitalált koncepciót, akkor nem tudományos vitáról, hanem érthetetlen denunciacióról van szó. Néhány példát:

Nagy Endre végig arra épít, hogy nincs struktúrakoncepcióm. Ennek bizonyítására két tanulmányomat idézi, amelyeknek nem is volt tárgya a társadalmi struktúra vizsgálata, hanem csak utalok már másutt megírt struktúra felfogásomra, amelynek első vázlatát 1974-ben megjelent Társadalmi struktúra és szocializmus c. könyvemben írtam meg, később pedig több cikkben és könyvben fejtettem ki, s amelyet a szakirodalomban ma már Kolosi-féle „L” modellnek neveznek. Az idézett írásban, amely egy empirikus rétegződéskutatás megalapozó tanulmánya, ezekre a strukturális viszonyokra egy fejezetben utalok. Szerzőnk azonban mindezt egyszerűen ignorálja, hogy hamis előítéleteit bizonygatni tudja.

Más: az a feltevése, hogy én egy premarxista egyenlőségesezmény alapján állok. Nem akarom hosszan sorolni azokat az írásaimat, amelyekben éppen az ellen hadakozom, hogy egy elvont egyenlőségesezményt állítsanak a társadalomfelfogás centrumába. Kutatói pályám egyik alaptörekvése éppen ennek meghaladása. Erre Nagy Endre elővesz egy tanulmányt, aminek az a tárgya, hogy a bürokratikus szocializmus egyenlőségesezményét bírálja. Ideológikritikai eszközökkel kimutassa annak tarthatatlanságát, s az immanens kritika eszközeivel rámutasson, hogy egy ilyen egyenlőségfelfogás

alapján állva önellentmondásokhoz jutunk. Erre Nagy Endre: „Kolosi ezután megállapítja nálunk az osztálykülönbségek csökkennek, ezért 'történelmi realitásként vetődik fel egyenlőségeszményünk' (azaz Kolosi egyenlőség-eszménye) újragondolásának szükségessége”. Tehát az általam bírált egyenlőségeszmény az én egyenlőségeszményem. Miután nekem tulajdonít valamit, amit én bírálok, megvan a címke is: én állok egy ortodox szélsőbaloldali etika alapján. Elnézést kedves Nagy Endre, de a hamisításoknak ezt a módszerét éppen az az ortodox sztálinista etika alapján követték el többnyire, amit most rám akarsz kenni.

Tovább idézek: „Nem kell szembenézni ugyanis a munkás–paraszt–értelmiség szentháromságának tarthatatlanságával.” Amióta a témáról írok, azóta éppen e sztálini modell tarthatatlanságát bírálok. Sőt én voltam az, aki ezt a modellt „szentháromságnak” neveztem el, tehát most még az én általam talált kifejezéseket is felhasználva történik a denunciálás. A tudományos kritika „dicsőségére” tehát Nagy Endre kimutatja, hogy amikor egy modell tarthatatlanságát bizonyítom, akkor annak az az ideológiai funkciója, hogy nem kell szembenézni tarthatatlanságával. Mindezek után már nem meglepő, hogy engem nevez ki a hetvenes évek elején jelentkező reformellenes támadások ideológusának, miközben a valóságban az egyike voltam azoknak, akik éppen ezen támadás azon ideológiai elemeinek valótlanságát mutattam ki — a háztáji elleni támadásoktól a VGMK-ig — , amelyeket most szerzőnk az én kutatási „eredményeimnek” tüntet fel.

Nagy Endre második tétele, hogy kutatási módszerem jobboldali metodológia. Tessék szíves lenni majd elárulni nekem, hogy mi az, hogy „jobboldali metodológia”. Nagy Endre megígéri, hogy ezt cikkében konkrétan megvizsgálja, erre azonban nem kerül sor, hanem arról ír, hogy én a „polgári struktúrakutatás dimenzióiban” mozgok, és ezt kompenzálom a „rétegződés = társadalmi egyenlőtlenségek szélsőbalos ideológiájával”. A csúsztatások halmazata: a rétegződést valóban a társadalmi egyenlőtlenségek alapján írom le. Hogy ez miért szélsőbalos ideológia, azt valószínűleg csak ugyanazok tudnák megmondani, akik tudják, hogy mi a jobboldali metodika. Tessék már nekem megmondani, hogyan lehet a rétegződést a társadalmi egyenlőtlenségektől függetlenül vizsgálni. S aki azt állítja, hogy minden társadalomban vannak egyenlőtlenségek, s azokat tudományos módszerekkel kell vizsgálni, az mitől áll az elvont egyenlőségeszmény pártján? Aki tudja, hogy az emberek egyik fele nő, az feminista, aki a hatalom szociológiájáról ír, a totalitáriánus ideológiák rabja?

S így megy ez oldalakon keresztül. Én azt mondom, hogy struktúrát és rétegződést metodológiailag meg kell különböztetnünk egymástól, hogy vizsgálni tudjuk, s azután külön elemzéssel kell a kettő kapcsolatát kimutatnunk. Ezzel a kutatási stratégiával persze lehetne vitatkozni, s ilyen vitákra szívesen vállalkoznék is. Nagy Endre azonban nem érvel, hanem szokás szerint hamisít: szerinte szerintem a rétegződéskép független a struktúráképtől. Én azt mondom, hogy az egyenlőtlenségi mezőben hasonló helyet elfoglaló emberek együttese nem valódi csoport, Nagy Endre azt állítja, hogy szerintem, akik esetében nincs státuszinkonzisztencia, azok reális csoportot képeznek. Nem folytatom.

A dolog lényege, hogy — mint tudod — sokszor szorgalmaztam az egészséges tudományos közélet kialakítását, a tudományos kérdések szakszerű — politikai és ideológiai szempontok által nem determinált — vitáját. Külön megtiszteltetésnek veszem, ha kollégáim írásomat, kutatási eredményemet vitára érdemesnek tartják. Az elmúlt tizenöt év nagy tudományos veszteségének érzem, hogy a szociológia elleni politikai

támadások hatására természetes védekező reflexként létrejött egyfajta „úri megállapodás”, aminek következtében zárójelbe tettük egymással szembeni tudományos vitáinkat, attól való félelmünkben, hogy a politika ezeket az egyes kutatók és a szakma egésze elleni támadásra tudja felhasználni. Minderről részletesen szóltam a Szociológiai Társaság kecskeméti vándorgyűlésén, s ez a hozzászólás megjelent a *Mozgó Világban* is. Nem kell tehát itt elismételnem. Jelen esetben azonban nem tudományos vitáról van szó. Nem tudom megítélni, hogy mi motiválta Nagy Endrét. Talán egyszerűen járatlan a témakörben. Talán tényleg csak arról van szó, hogy előre elhatározta, hogy mi a véleménye kutatásaimról, s előítéletesen „beleolvasta” írásaimba, amit ő gondolt, hogy írok. Talán tényleg komolyan gondolja, hogy a tudományban lehetséges jobboldali módszerekről beszélni. Nem tudom. De mindenesetre ez a fajta vitaszellem nem az, amittől én a tudományos közélet tisztulását és szakszerűségét várom. A többi a szerkesztő dolga.

Baráti üdvözlettel

Kolosi Tamás
